

Gabi Čačinovič Vogrinčič, Nina Mešl (2019)

Socialno delo z družino: soustvarjanje zelenih izidov in družinske razvidnosti

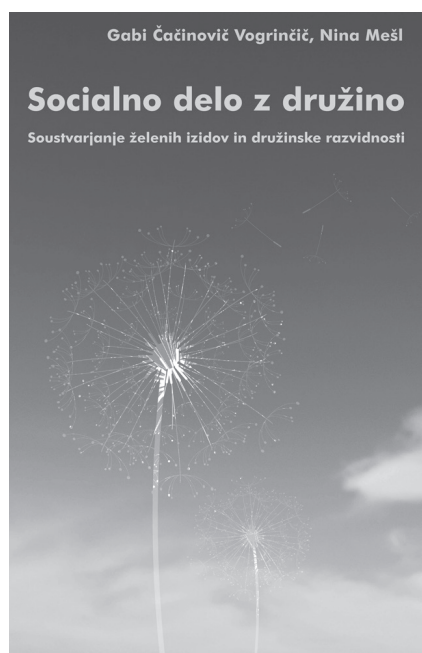
Ljubljana: Fakulteta za socialno delo. 218 strani.

ISBN 978-961-6569-66-8

Branje znanstvene monografije *Socialno delo z družino: soustvarjanje zelenih izidov in družinske razvidnosti* (2019) avtoric Gabi Čačinovič Vogrinčič in Nine Mešl, mojih spoštovanih in ljubljenih kolegic, z mislijo, da bom o knjigi napisala recenzijo, je v meni zbudilo duševno stanje, podobno tistemu, ko sem spremljala svoje najbližje ob njihovem izpostavljanju očem javnosti. Svojo običajno zaznavo sem dopolnila s položajem, v katerem sem se poskusila vživeti v pogled neznanih ocenjevalcev, na preži za vsak njihov odziv, tako navdušenje kot morebitno nezanimanje, odobravanje na eni strani ali znamenja nerazumevanja in nezadovoljstva na drugi strani. Kot da bi intenzivnost svojega doživljanja prestavila v drugo menjalno ročico in spremljala dogajanje iz dveh različnih perspektiv (čeprav je seveda tudi moje vživljanje v druge zgolj različica *moje* interpretacije). Nekateri v takšnih okoliščinah zavzamejo gledišče nekritičnih oboževalcev, sama pa sodim k tistim, ki v želji, da bi se vrednoteno delo nam dragih ljudi pokazalo za vrhunsko, izostrijo svoje kritično oko.

Po pazljivem začetnem sledenju vzorcem pletiva, ki sta ga pred bralce razgrnili avtorici, sem (po kar poštenem deležu prebranih strani) v sebi začutila popuščanje svoje napete drže, ki se je postopno sprostila in mi omogočila doživljajsko stanje, dobro znano iz prej omenjenega družinskega konteksta – olajšanje, ki omogoči prepustitev, uživanje, občudovanje in navdušenje.

Socialno delo z družino avtorice Čačinovič Vogrinčič, izdano leta 2006, je bilo pionirsko delo, ki je socialnim delavkam in delavcem v Sloveniji ponudilo težko pričakovano in nujno potrebno znanstveno reflektirano strokovno znanje za eno od temeljnih področij sodelovanja z ljudmi v različnih psihosocialnih stiskah, nova knjiga pa je kakor redek, dragocen napitek, ki je v skoraj desetletju in pol, obogaten z izvirnim delom soavtorice, dozorel v izdelek z odlikami plemenite, vrhunske pijače. Toliko različnih smeri vidim, po katerih

bi se lahko napatila v ocenjevanju monografije. V uteho mi je, da sta Marija Kavkler in Irena Lesar, avtorici recenzij, objavljenih na začetku knjige, že opravili nekaj preglednega potopisja, in dovolila si bom svoje kritično branje opreti na nekaj izbranih perspektiv.

Moj pogled je takoj pritegnil način, kako je delo napisano, saj uteleša osrednje sporočilo monografije o tem, kako strokovno ravnati v socialnem delu z družino v skupnosti. Izžareva tesno, spoštljivo partnerstvo avtoric, ki večinoma v prvi osebi dvojine in z veliko mero samorefleksije, s katero se redno ozirata na zgodbo, ki jo gradita od prve strani, in se kritično sprašujeta o svojih strokovnih in etičnih predpostavkah, umeščata izbrane avtorje in njihove koncepte ter modele v kontekste časa in prostora, v katerih so jih razvili, vedno pa se vračata k temeljnima idejama kompleksnosti in negotovosti oziroma nedokončnosti pri pisanju o ciljni tematiki. Vse to počneta z natančno rabo jezika postmodernega socialnega dela, tako dosledno, da se lahko bralki in bralcu občasno zvrta v glavi, ko se *delovni odnos soustvarjanja, izvirni delovni projekt pomoči, spoštljivi in odgovorni zaveznik in ekspert na podlagi svojih izkušenj* že petdesetič zapišejo in skoraj ni več mesta, kjer ne bi ugledala teh jedrnih zidakov, iz katerih nastaja stavba pripovedi avtoric.

V več kot polovico monografije obsegajočem (zame) uvodnem delu kolegici razprostrta in podrobno opišeta svoje razumevanje kompleksnosti socialnega dela z družino s poudarkom na dveh glavnih stebrih potrebnega znanja, namreč znanja o procesih in znanja o družinah kot znanja za ravnanje. Čeprav je zaradi opisane uvodne vzpostavitve najširšega konceptualno metodičnega okvira knjigo smiselno brati od začetka do konca, jo lahko odpremo skoraj na kateremkoli mestu in nas bo sprejela v svoje naročje, ne da bi se bali, da smo se izgubili, pa če smo na začetku, sredini ali v izteku poklicne kariere. Vsako od izbranih področij socialnega dela z družino – s številnimi izzivi v skupnosti, v rejništvu, šoli, v primerih odklonskega vedenja mladih, v procesu ločitve in razveze, s starim družinskim članom – predstavljenih v zadnjem delu monografije, je smiselno zaokrožena celota, zapisana z značilnim soustvarjalnim, partnerskim pisalom in z neizčrpnimi različicami povzemanja vodilnih niti, iz katerih je sešita osrednja pripoved. Priljubljeni metafori prve avtorice o filigranskem ravnanju v socialnem delu bi tako dodala svoj vtis fraktalnega pisanja, v katerem se v vsakem stavku ali vsaj odstavku zrcalita jezik in podoba socialnega dela z družino, kakršno sta s soavtorico ustvarili in predlagali v knjigi kot celoti.

Knjiga je zame večplasten primer preseganja mnogoterih razdvajanj, tako značilnih za kulturo, v kateri se socializiramo in izobražujemo. To preseganje je ponekod predvsem kreativno dopolnjevanje, drugod pa tako kakovostno preraščanje, da lahko govorimo o porajanju novega pogleda, razumevanja, paradigme, kot to radi poimenujeta avtorici. Vsebinsko, predmet (kaj), se pravi vrednote, cilji, poslanstvo, metode raziskovanja ipd., socialnega dela z družino (pa tudi socialnega dela na sploh) dogradita s procesi in načini (kako) oziroma spretnostmi ravnanja. Med njimi osrednje mesto pripiseta vzpostavljanju, ohranjanju in razvoju osebnega in delovnega odnosa.

Glede tega smo verjetno na vseh znanstvenih in strokovnih področjih, ki vključujejo medosebno interakcijo, po desetletjih raziskovanja učinkovitosti različnih oblik (teorij in konceptov, delovnih pristopov, modelov, metod in tehnik) sodelovanja in sistematičnega preiščevanja o praksi bolj ali manj neposrednega dela z ljudmi razvili enak sklep: kakovosten medosebni odnos med igralci-udeleženci-sodelavci je prvi pogoj za projektno uspešnost. K soustvarjanju varnega, zaupnega in upanje vzbujajočega odnosnega konteksta pomembno pripomore premik od patogeneze k salutogenezi, se pravi od tradicionalne osredinjenosti na primanjkljaje in težave k opiranju na tisto, kar je podlaga za rast in deluje, na pozitivno, kot so raznovrstni viri oziroma motivirajoči dejavniki za doseganje zelenih sprememb.

Kolegici nazorno opišeta pristope in delovne modele, ki temeljijo na vzorcih navezanosti ter perspektivah moči in odpornosti. Ti se nanašajo na posamezne družinske člane – s posebnim poudarkom na socialnem delu z otrokom, ki je v slovenskem kontekstu strokovno precej podhranjena, zanemarjena tema – družinske sisteme in njihove skupnosti pa tudi na upravno administrativne, ekonomske, politične idr. strukture, ki bolj ali manj razvidno vplivajo na življenje ljudi. Pri tem kolegici nista konceptualno in metodično izključujoči ali enostranski, to je bila, razvojno gledano, značilnost pristopov pomoči, ki so se od povzdigovanja pomena analize tveganj preusmerili k sklicevanju zgolj na krepitev moči in analizo varovalnih dejavnikov. A tudi ko se pridružujeta družinski zgodbi, ki izhaja iz težav, ovir in stisk, jo povzemata in raziskujeta na način, ki odpira prostor za ubeseditev še neizpovedanega, za konstruktivno preokvirjanje pomena doživetega. Vse to lahko pripomore k temu, da se s problemi zasičena zgodba začne pisati na novo in v zeleni smeri.

Za poimenovanje dopolnjevanja, dograjevanja tradicionalno poudarjene perspektive z alternativno se mi zdi ustrezna prisposoda sestavljanke, ki jo avtorici večkrat uporabita, za nastajanje novih kvalitet pa bi bilo morda zanimivo razmisliti o novi metafori. Takšni, ki bi se odlepila od predstave o (končnih) delcih oziroma sestavinah, ki se lahko med seboj zelo različno kombinirajo in prilegajo, in vključila podobo soustvarjanja do določene mere pričakovanega, hkrati pa nepredvidljivega, izvirnega, sinergično porajajočega se interakcijskega izida.

Ko sem že pri pisnem slogu avtoric – jezik je po moji oceni večinoma dovršen, tu in tam celo s pridihom literarne vrednosti, občasno pa nekoliko šolski, ko gre, denimo, za ponavljanje določene besede ali besedne zveze v isti stavčni povedi. Morebitna prihodnja predelava knjige bi njen zdajšnji minimalno razčlenjen videz obogatila z vnosom bolj raznovrstnih oblik, v katerih je posredovana vsebina – s slikovnim gradivom, skicami, nekoliko bolj izpostavljenimi odseki s konkretnimi primeri in podobno, ne da bi zdrsnila v učbeniški ali priročniški knjižni način.

Delo je zgled premoščanja v znanosti, stroki in praksi (še en primer razlikovanja, ki bo – če še ni – gotovo predmet prihodnjega raziskovanja in razprave) še močno utrjenih razkorakov med tem, kaj učimo v šolah socialnega dela, in tem, kako strokovnjaki delujejo v praksi, pa med raziskovanjem in prakso in med

teorijo in prakso (to neskladje uspešno preseže pojem teorija prakse oziroma praktična teorija). Socialno delo, ki ga zagovarjata avtorici, je reflektivno so-raziskovanje prakse in koordinirana inovativna proizvodnja oziroma soustvarjanje znanja v procesih sodelovanja vseh udeleženih akterjev. Tradicionalne, na »dokazih« utemeljene raziskave dopolnjujejo na praksi utemeljene, na obzorju razvoja znanosti, stroke in umetnosti socialnega dela pa se svetlika pojmovanje (samo)reflektirajočega in (samo)raziskujočega praktika. Ta v svoje redno delo sistematično vključuje premišljevanje o svojih ravnanjih in njihovih učinkih, pri tem pa so pomemben podatkovni vir njegovega sprotnega ocenjevanja delovne uspešnosti njegovi projektni partnerji (tradicionalno poimenovani kot uporabniki ali klienti, stranke) – soraziskovalci.

Knjiga prerašča še eno pomembno razlikovanje, tisto, ki ga, vsaj do določene mere, lahko najhitreje udejanjimo tako v raziskovanju in izobraževanju kot vsakdanjem socialnem delu, razlikovanje med mikro- in makroprakso. Socialno delo z družino poteka z upoštevanjem ugnezenosti vsakega udeleženega kompleksnega sistema v druge kompleksne sisteme, s katerimi je v interakciji, v tesni povezanosti in soodvisnosti kot značilnih pogojih dolgoročne (več)sistemske obstojnosti.

Ker so mi osebno in strokovno ljube, bom za ponazorilo svojega razumevanja uporabila narativne prisposodbe, ki jih, pretanjeno in odmerjeno posejane, najdemo tudi v monografiji. Že posameznik je polifonija glasov, kot temu pravijo narativni avtorji, in to glasov, ki se porajajo, ostajajo, se umikajo v ozadje, ugašajo, se razdvajajo, združujejo. Individualna večglasna simfonija je v večjem ali manjšem sozvočju z družinskim kompozicijskim repertoarjem, ta s skupnostnimi glasbenimi programi in ti bolj ali manj uspešno rezonirajo s prevladujočimi družbeno kulturnimi muzikalnimi temami. Omenjeni procesi potekajo večsmerno, od spodaj navzgor in od zgoraj navzdol, ter utrjujejo trajnostne in spreminjajo neobstoje oziroma porajajo zametke za nove glasove, večglasja, disonance in milozvočja, solistične vložke in stabilno, nepogrešljivo spremljavo v ozadju.

So-raziskovanje v socialnem delu z družino nikoli ni usmerjeno zgolj na konkreten družinski sistem, njegove »zunanje« materialne in formalne potrebe in probleme ter »notranje« vzorce družinske resničnosti (sama takšno razlikovanje bolj povezujem z interpretativno perspektivo opazujoče osebe kot s stvarno razdeljenostjo pojava, smo pa v zahodni kulturi gotovo navajeni tako razumeti, kar se nam dogaja), temveč je vselej tudi skupnostno zavzeto in družbeno kritično. Znameniti slogan (sprva ameriških) študentskih in feminističnih gibanj iz poznih šestdesetih letih 20. stoletja, da je osebno oziroma zasebno vedno tudi socialno in politično, je vgrajen v srčiko strokovnega pojmovanja in ravnanja v socialnem delu z družino, kakršno zagovarjata in s konkretnimi primeri iz svoje prakse in raziskovanja ponazorita avtorici.

Kritični sta, denimo, do nezadostnih delovnih razmer na področju rejništva, do sodobne javne šole kot prepočasi učeče se skupnosti, v kateri ne le ostajata, ampak se, podprti z neoliberalno ekonomsko politiko, celo krepita družbeno razslojevanje in izključevanje otrok in družin z mnogimi izzivi, med katerimi izstopa revščina. Kritični pa sta tudi do nezadostne strokovne usposobljenosti socialnih delavk in delavcev za izvajanje procesno in odnosno

utemeljenega, nujno individualiziranega in redno reflektiranega socialnega dela na omenjenih in drugih področjih, do njihovega prepogostega sklicevanja na strokovno razvodenelo in neoprijemljivo »spremljanje« družin in puščanje, da se stvari »same zgodijo«.

A njuno pisanje se ne ustavi pri nabrušenem peresu in žuganju s prstom. S svojo monografijo ter izobraževalnimi in (po)svetovalnimi izkušnjami kažeta redko osvetljeno pot uresničevanja plemenitih idealov lokalne in globalne (»glokalne«) družbene (in v zadnjem času vse aktualnejše okoljske) pravičnosti in enakosti ter kakovostnega življenja kot končnega poslanstva socialnih delavk in delavcev v praksi neposrednega sodelovanja z ljudmi. Pokažeta, kako se tke osebno, skupnostno in družbeno zavzeto socialno delo v medosebnih – tudi medinstitucionalnih in medsektorskih – interakcijah tukaj in zdaj, ko se na drugih bojnih poljanah krešejo in udarjajo dragocena idejna, včasih pa tudi snovna kopja družbeno kritičnih, radikalnih in aktivističnih gibanj za pravičnejši jutri.

Svoje branje *Socialnega dela z družino* želim skleniti s še eno njegovo izstopajočo razsežnostjo – z njegovo generičnostjo, transteoretskostjo in potencialno transdisciplinarnostjo. Čeprav je delo namenjeno področju socialnega dela z družino, so paradigmatike predpostavke, na katerih je utemeljeno, in predlagana zgradba procesnih konceptov, metod in spretnosti njihovega uresničevanja tako sistematično nesistematične, tako odločno in določno nedoločne, da lahko postanejo znanstveni in strokovni okvir – s pridihom ustvarjalno umetniškega – vsakršnemu socialnodelovnemu ravnanju.

In ne le socialno delo, iz njega se lahko napajajo vsi poklici pomoči in celo vsi poklici, ki vključujejo medosebne interakcije v procesih spreminjanja manj učinkovitih in razvoja uspešnejših vzorcev prilagajanja na pritisk življenjskih okoliščin in njihovega sočasnega sooblikovanja. Jezik, v katerem je napisana monografija, precej spominja na jezik sodobnih znanosti o kompleksnosti, ki jih odlikujeta zlasti njihova ekosistemska transdisciplinarnost in transteoretskost z neskončnimi možnostmi uporabe in nadaljnje rasti. Morda bo omenjena razsežnost poklicu socialnega dela omogočila večje družbeno prepoznavanje njegovega zdajšnjega in potencialnega prihodnjega prispevka k razvoju nove kulture sobivanja ljudi in drugih življenjskih in snovnih oblik. Kulture, ki se poraja iz zavedanja naše neogibne povezanosti, soodvisnosti, našega vzajemnega sovplivanja in njegovih posledic. Letos mineva pet desetletij, odkar je molekularna biologinja Lynn Margulis izoblikovala tezo, s katero je splošno sprejeto darvinistično teorijo na tekmovanju in naključnih mutacijah utemeljene evolucije vrst postavila na glavo. Pokazala je, da je bil ključni dejavnik razvoja od enoceličnega do večceličnega organizma svojevrstna simbiotska organizacija sobivanja enoceličarjev, sodelovanje, ki je zagotovilo njihovo obstojnost in omogočilo kompleksnost razvoja življenjskih oblik.

Socialno delo z družino: soustvarjanje zelenih izidov in družinske razvidnosti avtoric Gabi Čačinovič Vogrinčič in Nine Mešl vabi bralke in bralce – študentke in študente, strokovne delavke in delavce ter visokošolske izobraževalke in izobraževalce na področjih socialnega dela in sorodnih poklicev pomoči pa tudi pedagogike, sociologije, komunikologije, antropologije, prava, političnih

ved, ekonomije, novinarstva, medicine in drugih zdravstvenih ved – k temu, da znova premislimo o svojih ustaljenih spoznavnih izhodiščih iz perspektive, zarisane v knjigi, in kritično pretresemo svoja ravnanja in njihove posledice za naše življenje in življenje drugih prebivalcev sistema Zemlja. Socialne delavke in delavci lahko postanemo glasniki in vzorniki porajajoče se globalne kulture soustvarjalnega sodelovanja v smeri dogovorjenih zelenih sprememb.

Zame je knjižna recenzija nujno in neizogibno avtorska in zavedam se, da sem v svoje pisanje vpletla niti iz tkanine, ki je pozorni bralci in bralke ne bodo zasledili v monografiji. Uporabila sem jih z neomajno vednostjo, da so zasnovane v preji, ki jo soustvarjamo sodelavke in sodelavci na Katedri za teorije in metode pomoči v socialnem delu, in z velikim zaupanjem, da so bili moji občasni idejni dodatki porojeni v trenutkih navdihnjenosti s knjigo, ki sta jo napisali kolegici, in navdušenja nad njunim izjemnim izdelkom.

Lea Šugman Bohinc